

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
Εθνικόν και Καποδιστριακόν
Πανεπιστήμιον Αθηνών

Εισαγωγή στη Γλωσσολογία

Εισαγωγή στη Γλωσσολογία - Μέρος Β΄

Γεώργιος Μικρός

Φιλοσοφική Σχολή

Τμήμα Ιταλικής Γλώσσας και Φιλολογίας

Μορφολογία

Μόρφημα

- Η μικρότερη σημασιολογική μονάδα της γλώσσας.
- Δεν συμπίπτει πάντα με την έννοια της λέξης η οποία είναι αρκετά πιο ασαφής.
- Παραδείγματα
 - *Απόψε, βλέπ-, ο, -ουν κ.ά.*

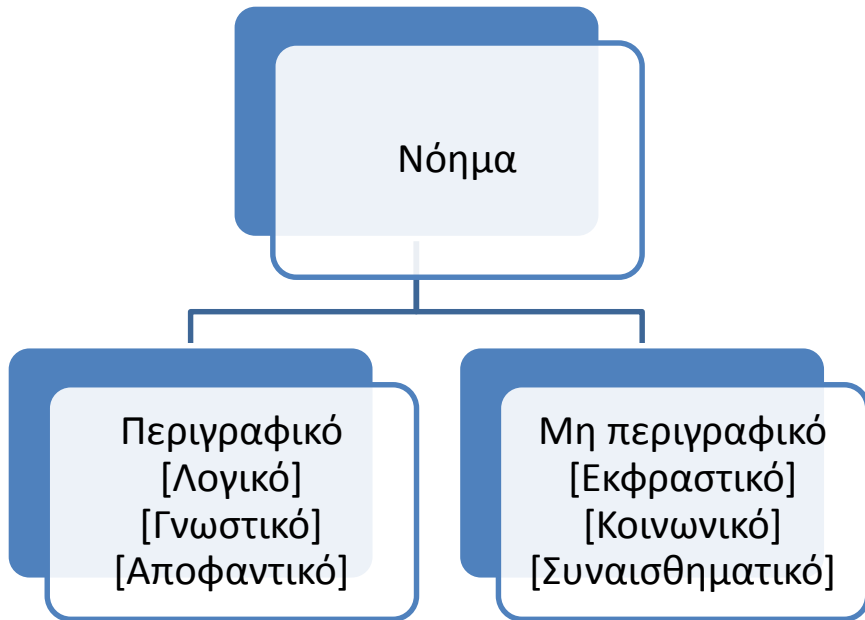

Τυπολογία

Σημασιολογία

Είδη νοημάτων

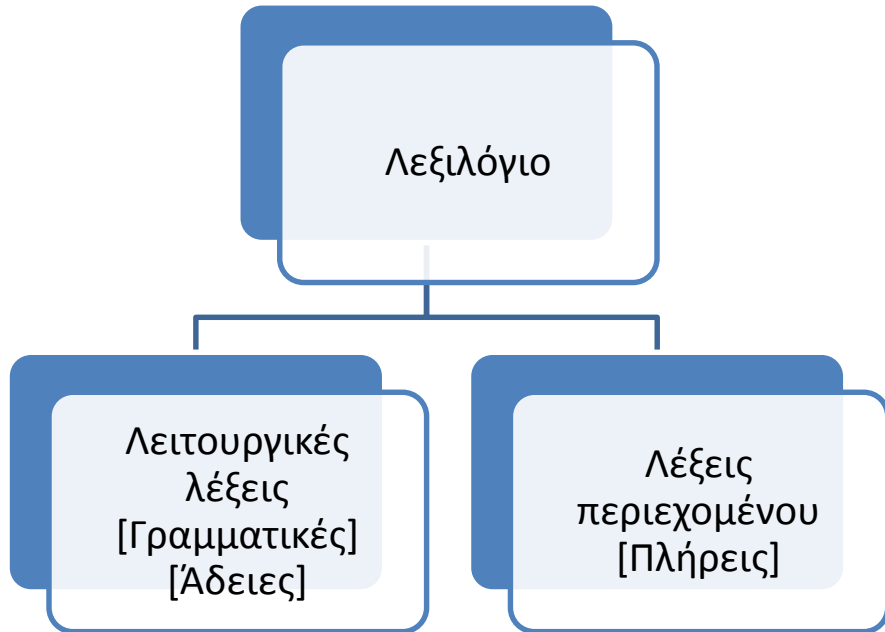

**Περιγραφικό νόημα
(Αποφάνσεις ή Λογικές
Προτάσεις (propositions)):** Η περιγραφή που κάνουν μπορεί να κριθεί ως προς την αλήθεια τους, π.χ. *Το τραπέζι είναι κόκκινο.*

**Μη περιγραφικό νόημα
(Εκφραστικό, Συγκινησιακό,
Κοινωνικό):** Το εκφώνημα χρησιμοποιείται για να επιτελέσει μία πράξη ή για να εκφράσει την προσωπική στάση ή / και τα συναισθήματα του ομιλητή, π.χ. *Σε διατάζω να σταματήσεις.*

Το νόημα των λέξεων

Το λεξικό είναι η παρακαταθήκη όλων των λέξεων της γλώσσας. Κάθε λήμμα του λεξικού έχει τριών ειδών πληροφορίες:

- Τα ελάχιστα φωνολογικά χαρακτηριστικά από τα οποία μπορούμε να προβλέψουμε την προφορά της λέξης.
- Τα συντακτικά και μορφολογικά χαρακτηριστικά της λέξης
- Τα σημασιολογικά χαρακτηριστικά που περιγράφουν το σταθερό λεξικό της νόημα.

Ιδιωματισμοί

Φράσεις που υπακούουν στις συντακτικές δομές της γλώσσας και το νόημά τους δεν αποτελεί άθροισμα των εννοιών των επιμέρους λέξεων:

– *Τα κοπάνησε*

- Σημασία 1: Τα χτύπησε
- Σημασία 2: Ήπια πολύ αλκοόλ

– *Έφαγε ξύλο*

- Σημασία 1: Κατανάλωσε ξύλο.
- Σημασία 2: Τον έδειραν.

Ομωνυμία (1)

Ο ίδιος λεκτικός τύπος αντιπροσωπεύει δύο διαφορετικά λεξήματα. Διαχωρίζουμε τις ακόλουθες περιπτώσεις:

Απόλυτη ομωνυμία: Όλοι οι γραμματικοί τύποι της μιας λέξης συμπίπτουν με όλους τους γραμματικούς τύπους της άλλης λέξης. Π.χ.

- Η μοίρα: το πεπρωμένο
- Η μοίρα: μονάδα με την οποία μετράμε το άνοιγμα της γωνίας
- Ο γύρος: είδος φαγητού
- Ο γύρος: περιφορά, περίπατος

Ομωνυμία (2)

Μερική ομωνυμία: είναι μια σύμπτωση μερικών γραμματικών τύπων και συνολική ταύτιση δύο λεξημάτων.

Π.χ.

- Έχω ένα καλό /filo/: α) «φίλο», β) «φύλλο»
- Μου έδειξε ένα /milo/: α) «μήλο», β) «μύλο»

Πολυσημία (1)

Σε ένα λέξημα συνυπάρχουν πολλά διαφορετικά νοήματα που ωστόσο όλα σχετίζονται σημασιολογικά μεταξύ τους έτσι ώστε να μπορεί να θεωρηθεί ότι το ένα νόημα αποτελεί επέκταση του άλλου. Π.χ.

- Σημασία: α) «έννοια», β) «σπουδαιότητα»
- Φύλλο: α) «το φύλλο του δέντρου», β) «το φύλλο του χαρτιού», γ) «το φύλλο της τράπουλας», δ) «το φύλλο που χρησιμοποιούμε στη μαγειρική».
- Γλώσσα: α) «ο μυς του στόματος», β) «το γλωσσικό φαινόμενο» γ) «το ψάρι».

Πολυσημία (2)

Υπάρχουν πολλές περιπτώσεις που η διάκριση μεταξύ πολύσημων και ομώνυμων λέξεων δεν είναι εύκολη καθώς ετυμολογικά μπορεί να δικαιολογείται η πολυσημία, αλλά στην συγχρονική χρήση να υφίσταται πλέον ομωνυμία, π.χ.

- Θεῖος: α) «θεϊκός» β) «αδελφός της μητέρας ή του πατέρα».

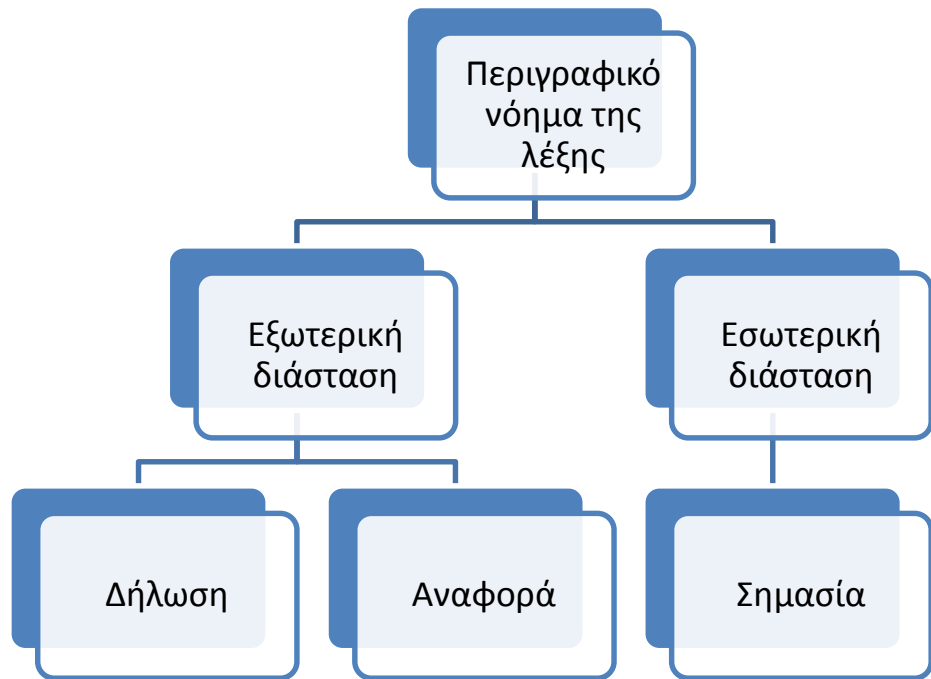
Συνωνυμία

Δύο διαφορετικά λεξήματα έχουν το ίδιο περιγραφικό, κοινωνικό, εκφραστικό και συναισθηματικό νόημα. Διακρίνονται σε:

- Απόλυτα συνώνυμα: Έχουν ακριβώς την ίδια κατανομή, απαντούν δηλαδή στα ίδια περιβάλλοντα με το ίδιο ακριβώς νόημα κάθε φορά. Είναι εξαιρετικά σπάνιο να βρει κανείς απόλυτα συνώνυμα σε μια γλώσσα λόγω του ότι κάτι τέτοιο αντιβαίνει την αρχή της οικονομίας όλων των γλωσσικών συστημάτων.
- Μερική συνωνυμία: Δύο λέξεις είναι συνώνυμες σε κάποια περιβάλλοντα χρήσης άλλα όχι σε άλλα. Π.χ. α) Η κοπέλα είναι όμορφη / ωραία β) Ωραίος / όμορφος είσαι και εσύ!

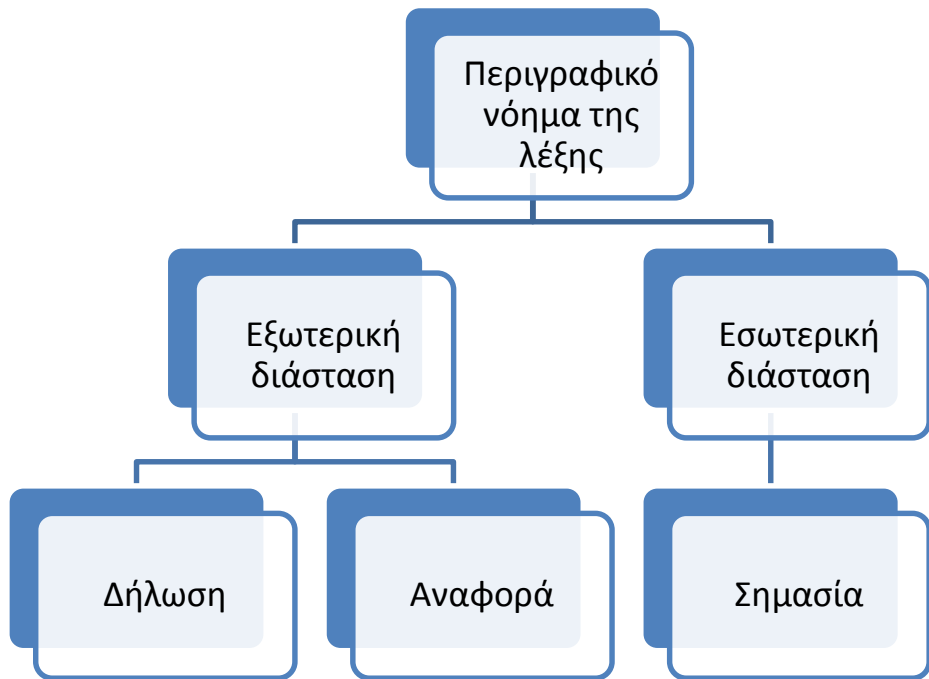
Δήλωση, αναφορά, σημασία (1)

Δήλωση (denotation): εξετάζει το λεξικό νόημα από την σχέση που αυτό έχει με πράγματα του εξωτερικού, αντικειμενικού κόσμου. Ειδικότερα, ο όρος «δήλωση» καλύπτει την γενική αναφορά της λέξης σε όλη την τάξη (το σύνολο) των στοιχείων που καλύπτει, π.χ. Η γάτα είναι φιλικό ζώο.

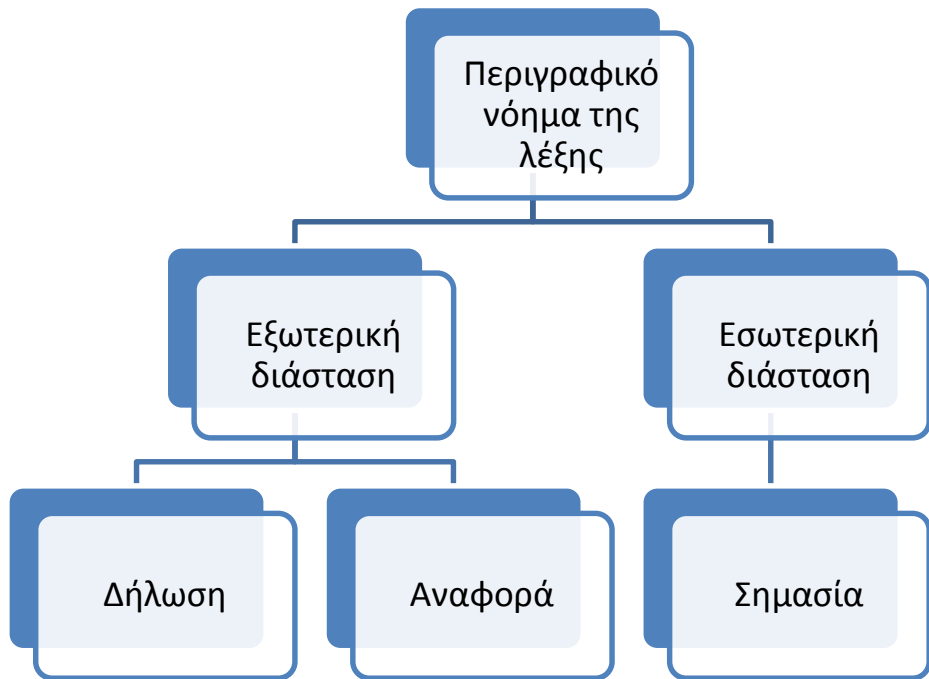
Δήλωση, αναφορά, σημασία (2)

Αναφορά (reference): Ο όρος καλύπτει τις περιπτώσεις που αναφέρονται σε συγκεκριμένους αντιπροσώπους της τάξης και που μπορεί να αλλάζουν από τη μία περίπτωση στην άλλη, π.χ. Η γάτα της Μαρίας με δάγκωσε.

Δήλωση, αναφορά, σημασία (3)

Σημασία (sense): Ενώ η δήλωση και η αναφορά τοποθετούν την λέξη στον εξωτερικό κόσμο, η σημασία την τοποθετεί μέσα στην ίδια την γλώσσα και την ορίζει με βάση το δίκτυο των σημασιολογικών σχέσεων που αναπτύσσει με τις άλλες λέξεις και φράσεις.

Σημασιολογικές σχέσεις

- Συνωνυμία: Η σχέση που υφίσταται μεταξύ δύο λέξεων ή φράσεων που έχουν την ίδια σημασία.
- Υπωνυμία: Η σχέση που υφίσταται όταν η σημασία μιας λέξης ή φράσης συμπεριλαμβάνεται μέσα στην έννοια μιας άλλης, π.χ. η λέξη «γάτα» είναι υπώνυμο της λέξης «ζώο». Η αντίθετη σχέση ονομάζεται «υπερωνυμία».
- Αντωνυμία: Η σχέση που υφίσταται μεταξύ δύο λέξεων ή φράσεων όταν έχουν αντίθετο νόημα, π.χ. «παντρεμένος» ~ «ανύπαντρος».

Κοινωνιογλωσσολογία

Ορισμός

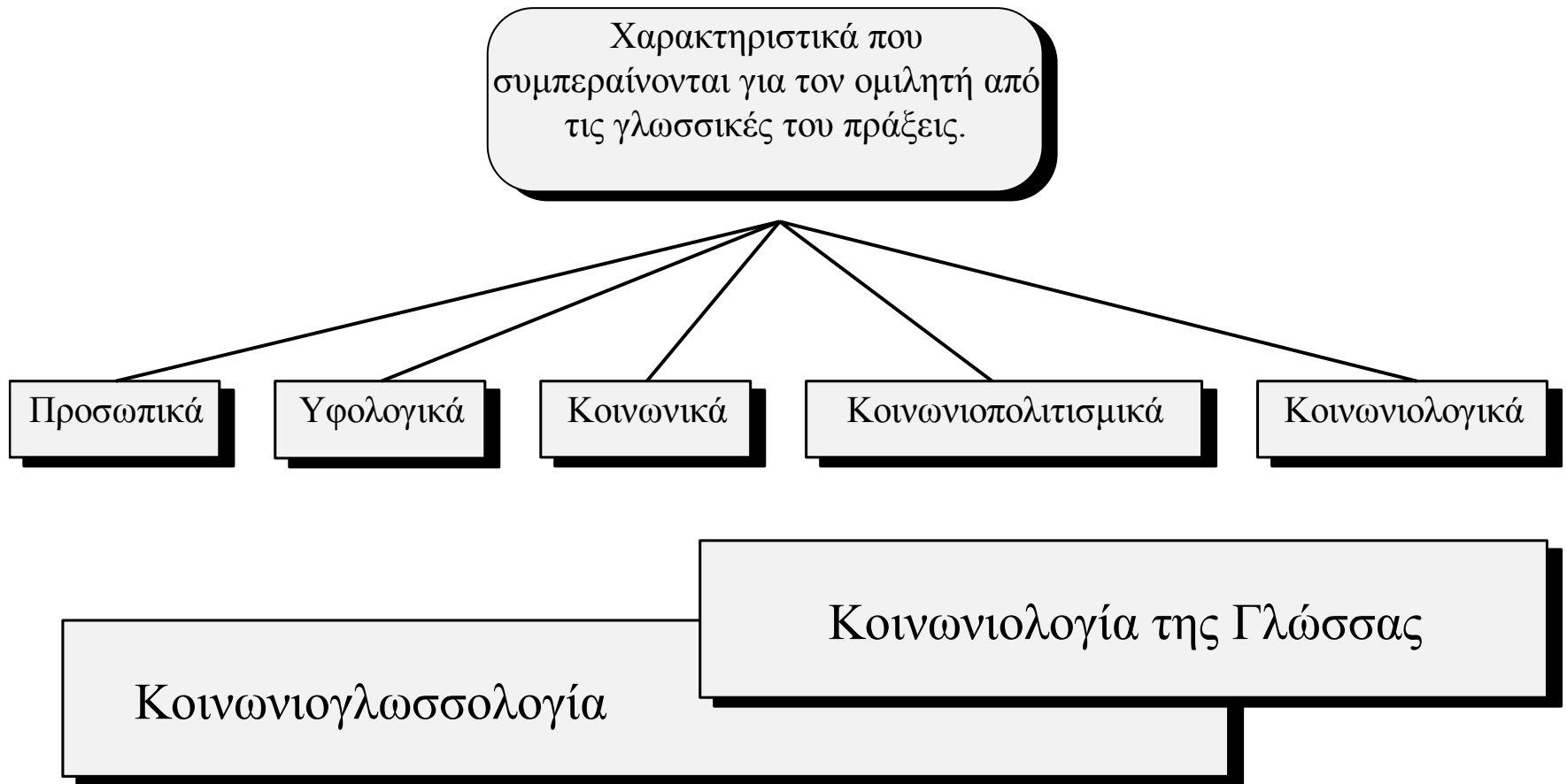
Η κοινωνιογλωσσολογία αποτελεί τον επιστημονικό εκείνο κλάδο που εξετάζει τον τρόπο με τον οποία διεπιδρά η κοινωνία και η γλώσσα.

Η κοινωνιο-γλωσσολογία ευρύτερα ενσωματώνει δύο γενικές κατηγορίες μελετών:

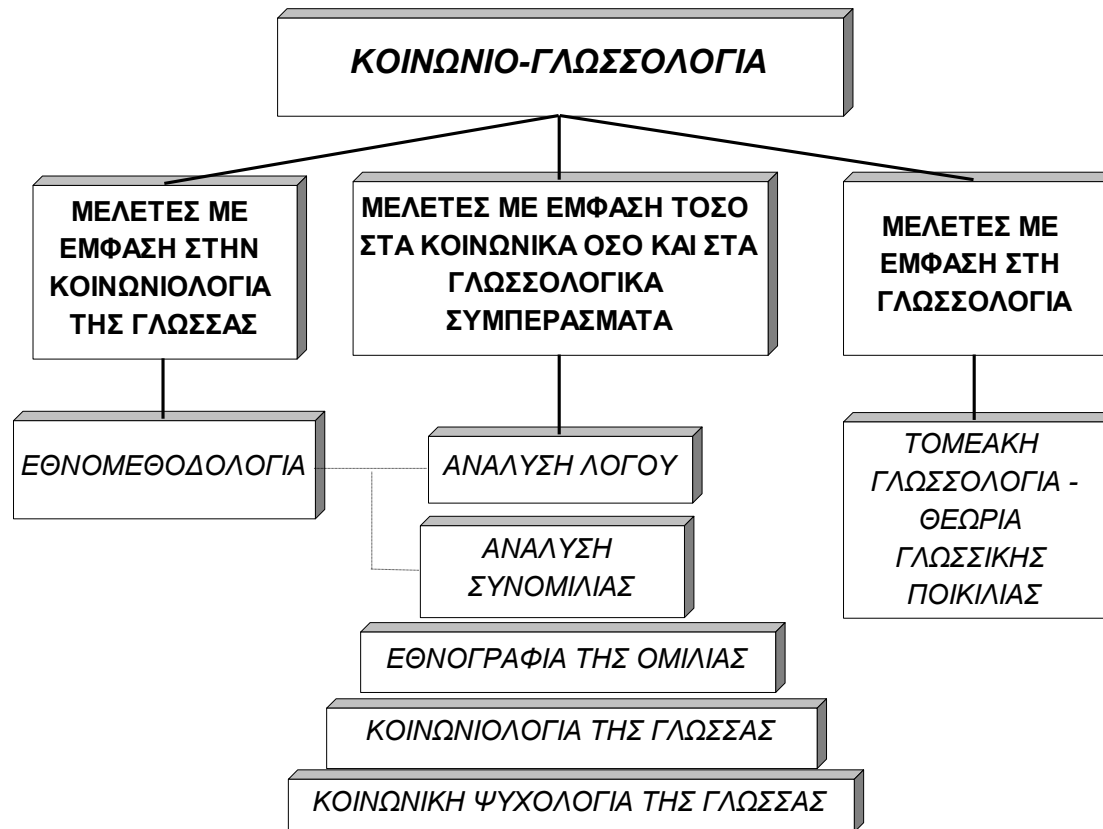
- Η πρώτη αφορά στις μελέτες εκείνες οι οποίες δίνουν βάρος στα γλωσσολογικά συμπεράσματα τους και χρησιμοποιούν στοιχεία κοινωνιολογικής θεωρίας μόνο όταν αυτά βοηθούν την γλωσσολογική περιγραφή.
- Η δεύτερη αφορά στις μελέτες εκείνες οι οποίες δίνουν βάρος στα κοινωνιολογικά συμπεράσματα που προκύπτουν από την εξέταση της γλώσσας στο κοινωνικό περιβάλλον. Στις μελέτες αυτές η γλωσσική χρήση χρησιμοποιείται ως ερευνητικό εργαλείο διερεύνησης υποθέσεων κοινωνιολογικής θεωρίας.

Η τυπολογία κατά Chambers

Η τυπολογία κατά Trudgill

(Κοινωνιο)γλωσσολογική μεταβλητή (1)

Κριτήρια επιλογής:

- το γλωσσικό στοιχείο που θα οριστεί ως γλωσσική μεταβλητή θα πρέπει να παρουσιάζει υψηλή συχνότητα εμφάνισης στη διάρκεια μια ελεύθερης συζήτησης και δεν θα χρειάζονται ειδικοί μέθοδοι για να αποσπαστεί (κατευθυνόμενες ερωτήσεις, δομημένα περιβάλλοντα εκφώνησης κ.ά.).

Ισπανικά

[r] - τριβόμενο π.χ. [egar], πετώ

[l] - υγρό πλευρικό π.χ. [abial], μιλώ

[r] - παλλόμενο π.χ. [por], για

∅ - αποβαλλόμενο π.χ. [róke], γιατί.

Νέα Ελληνικά

[b] – κλειστό, π.χ. [kabos], κάμπος

[^mb] – προερρινοποιημένο κλειστό, [ka^mbos], κάμπος

(Κοινωνιο)γλωσσολογική μεταβλητή (2)

- Θα πρέπει να αποτελεί δομική οντότητα στο σύστημα της ερευνώμενης γλώσσας γιατί έτσι ενισχύεται το γλωσσολογικό ενδιαφέρον της ανάλυσης.

Ισπανικά

[r] - τριβόμενο π.χ. [egar], πετώ

[l] - υγρό πλευρικό π.χ. [abial], μιλώ

[r] - παλλόμενο π.χ. [por], για

∅ - αποβαλλόμενο π.χ. [róke], γιατί.

Νέα Ελληνικά

[b] – κλειστό, π.χ. [kabos], κάμπος

[^ɱb] – προερρινοποιημένο κλειστό, [ka^ɱbos], κάμπος

(Κοινωνιο)γλωσσολογική μεταβλητή (3)

- η κατανομή του θα πρέπει να είναι έντονα διαβαθμισμένη παρουσιάζοντας ασύμμετρη διασπορά στα διαστρωματωμένα τμήματα της κοινωνικής δομής (τάξη, ηλικία, φύλο ομιλητών κ.ά.).

Ισπανικά

[r] - τριβόμενο π.χ. [egar], πετώ

[l] - υγρό πλευρικό π.χ. [abial], μιλώ

[r] - παλλόμενο π.χ. [por], για

∅ - αποβαλλόμενο π.χ. [róke], γιατί.

Νέα Ελληνικά

[b] – κλειστό, π.χ. [kabos], κάμπος

[^ɱb] – προερρινοποιημένο κλειστό, [ka^ɱbos], κάμπος

(Κοινωνιο)γλωσσολογική μεταβλητή (4)

Συνθήκες οι οποίες θα πρέπει να ικανοποιήσει μια έρευνα που θα στηριχθεί στην έννοια της γλωσσικής μεταβλητής:

Ισπανικά

[r] - τριβόμενο π.χ. [egar], πετώ

[l] - υγρό πλευρικό π.χ. [abial], μιλώ

[r] - παλλόμενο π.χ. [por], για

∅ - αποβαλλόμενο π.χ. [róke], γιατί.

Νέα Ελληνικά

[b] – κλειστό, π.χ. [kabos], κάμπος

[^mb] – προερρινοποιημένο κλειστό, [ka^mbos], κάμπος

(Κοινωνιο)γλωσσολογική μεταβλητή (5)

- Για κάθε γλωσσική μεταβλητή θα πρέπει να δηλωθεί το σύνολο των γλωσσικών περιβαλλόντων στα οποία ποικίλλει. Η γλωσσική μεταβλητή εξαρτάται και από γλωσσικούς παράγοντες, όπως το φωνητικό περιβάλλον στο οποίο βρίσκεται η μεταβλητή, η γραμματική κατηγορία της λέξης στην οποία βρίσκεται, τα μορφολογικά όρια, η συντακτική λειτουργία της κ.ά. Δηλαδή θα πρέπει να δηλωθεί τι είδους γραμματική πληροφορία, με την ευρεία έννοια του όρου, αξιοποιεί η μεταβλητή.

Ισπανικά

[r] - τριβόμενο π.χ. [egar], πετώ

[l] - υγρό πλευρικό π.χ. [abial], μιλώ

[r] - παλλόμενο π.χ. [por], για

∅ - αποβαλλόμενο π.χ. [róke], γιατί.

Νέα Ελληνικά

[b] – κλειστό, π.χ. [kabos], κάμπος

[^hb] – προερρινοποιημένο κλειστό, [ka^hbos], κάμπος

(Κοινωνιο)γλωσσολογική μεταβλητή (6)

- Θα πρέπει να διακριθούν όσο το δυνατόν περισσότεροι ποικίλλοντες τύποι (variants). Αυτοί οι τύποι θα πρέπει να αποτελούν ένα κλειστό σύνολο στο οποίο θα αντιπροσωπεύεται όλο το φάσμα της ποικιλίας που μπορεί να παρουσιάσει μια γλωσσική μεταβλητή κατά τη χρήση της.

Ισπανικά

[r] - τριβόμενο π.χ. [egar], πετώ

[l] - υγρό πλευρικό π.χ. [abial], μιλώ

[r] - παλλόμενο π.χ. [por], για

∅ - αποβαλλόμενο π.χ. [róke], γιατί.

Νέα Ελληνικά

[b] – κλειστό, π.χ. [kabos], κάμπος

[^ɱb] – προερρινοποιημένο κλειστό, [ka^ɱbos], κάμπος

(Κοινωνιο)γλωσσολογική μεταβλητή (7)

- Θα πρέπει να δημιουργηθεί ένας ποσοτικός δείκτης που θα χαρακτηρίζει την κάθε μεταβλητή και ο οποίος θα υπολογιστεί από τη συχνότητα χρήσης των τύπων που βρίσκονται σε ποικιλία.
- Οι ποικίλλοντες τύποι θα πρέπει να διατάσσονται σε μια γραμμική κλίμακα βάσει του ποσοτικού τους δείκτη.

Ισπανικά

[r] - τριβόμενο π.χ. [egar], πετώ

[l] - υγρό πλευρικό π.χ. [abial], μιλώ

[r] - παλλόμενο π.χ. [por], για

∅ - αποβαλλόμενο π.χ. [róke], γιατί.

Νέα Ελληνικά

[b] – κλειστό, π.χ. [kabos], κάμπος

[^ɱb] – προερρινοποιημένο κλειστό, [ka^ɱbos], κάμπος

Γλωσσική κοινότητα (1)

Η γλωσσική κοινότητα (speech community) στη θεωρητική γλωσσολογία ορίζεται ως το σύνολο των ανθρώπων που μιλάνε την ίδια γλώσσα (όπως τα Αγγλικά, τα Γαλλικά ή τα Ελληνικά) και έτσι έχουν κοινή αντίληψη για το τι είναι ίδιο ή διαφορετικό στη φωνολογία ή τη γραμματική αυτών των γλωσσών (Lyons 1970: 326).

Γλωσσική κοινότητα (2)

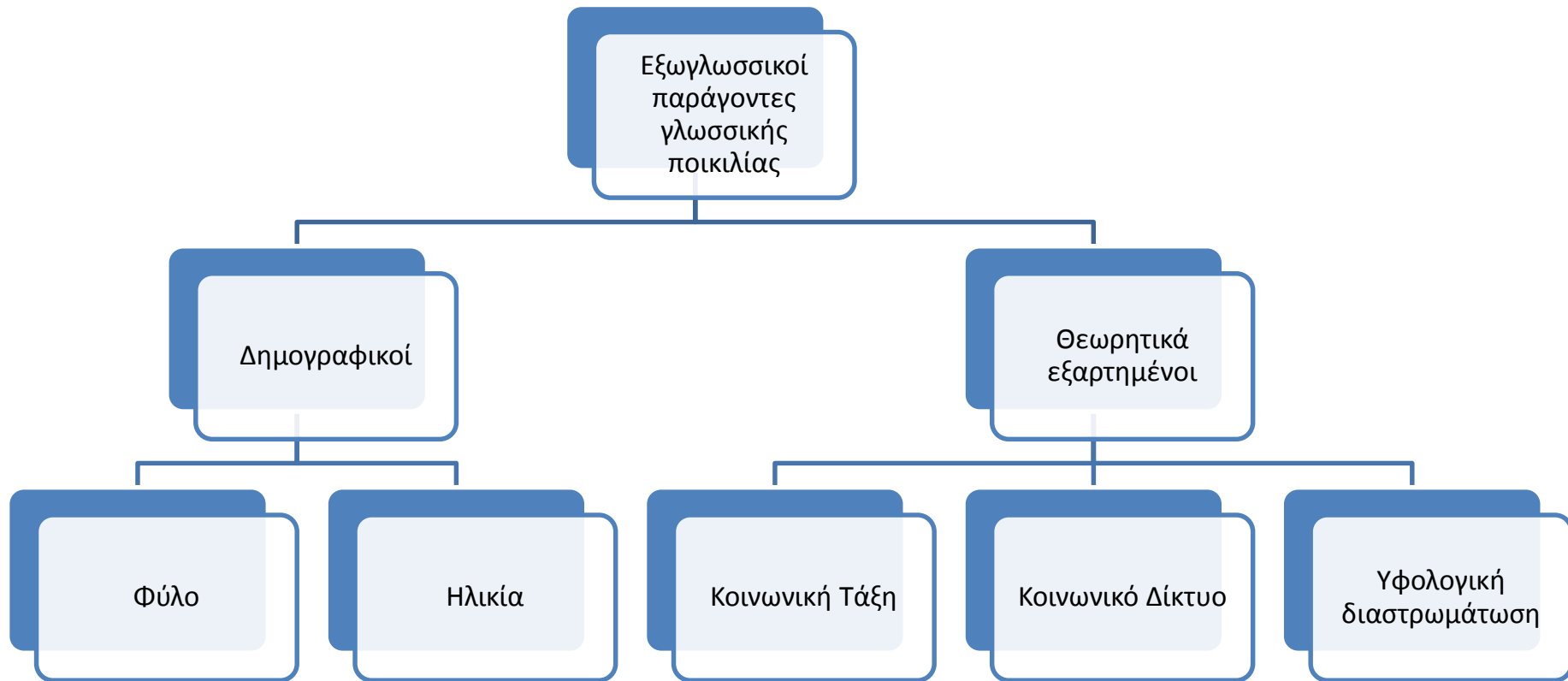
Στην κοινωνιογλωσσολογία όμως:

Η γλωσσική κοινότητα δεν καθορίζεται τόσο από κάποια σαφή συμφωνία στη χρήση των γλωσσικών στοιχείων, όσο από τη συμμετοχή [των ομιλητών] σε ένα σύνολο από νόρμες. Αυτές οι νόρμες μπορούν να παρατηρηθούν σε φανερές μορφές αξιολόγησης της γλωσσικής συμπεριφοράς και στην ομοιογένεια των αφηρημένων σχημάτων ποικιλίας (abstract patterns of variation) που είναι αμετάβλητα σε σχέση με συγκεκριμένα επίπεδα [γλωσσικής] χρήσης.

Labov (1972β: 120-121)

Τυπολογία εξωγλωσσικών παραγόντων που επιδρούν στη γλωσσική ποικιλία

Έμφυλες διαφορές

Κοινωνιογλωσσολογικό πρότυπο κοινωνικού φύλου (sociolinguistic gender pattern) (Fasold 1990: 92).

- Είναι η κατάσταση στην οποία οι άνδρες ομιλητές χρησιμοποιούν συχνότερα από τις γυναίκες γλωσσικούς τύπους που είναι κοινωνικά στιγματισμένοι και αποκλίνοντες της γλωσσικής νόρμας. Αντίθετα, οι γυναίκες δείχνουν φανερή προτίμηση στους περισσότερο «σωστούς» γλωσσικούς τύπους και στην προφορά κύρους (prestige pronunciation).

Ερμηνεία (1)

- Η Key (1975: 103) ισχυρίστηκε πως οι γυναίκες μέσα από την υιοθέτηση κοινωνικά καταξιωμένων γλωσσικών τύπων επιχειρούν να αποκτήσουν το κύρος που οι ανδροκρατικές κοινωνίες τους αφαιρούν στις υπόλοιπες εκφάνσεις της ζωής τους. Μέσα από τη γλώσσα ασυνείδητα διεκδικούν την ισότητα και την εξίσωση με το ανδρικό φύλο.

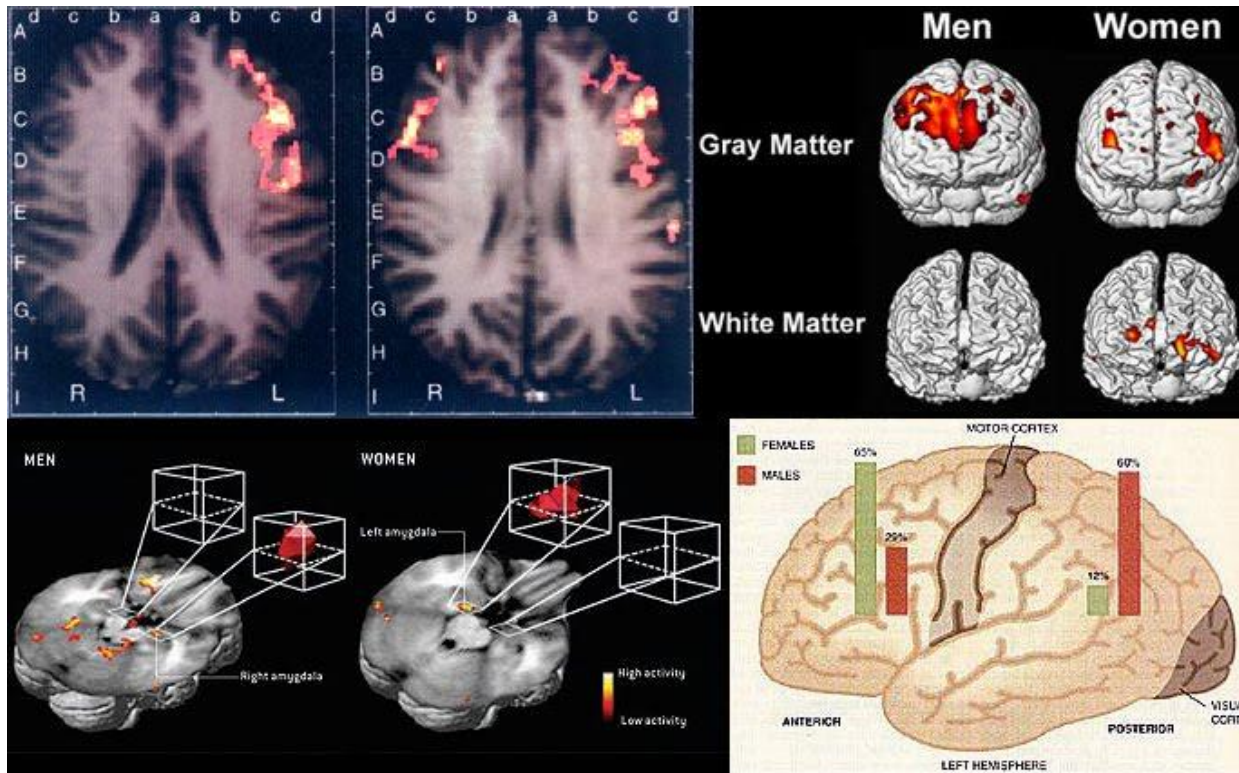

Ερμηνεία (2)

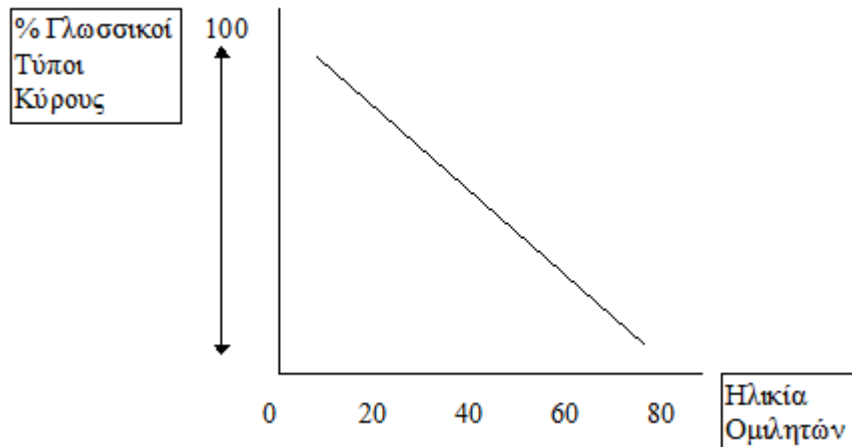
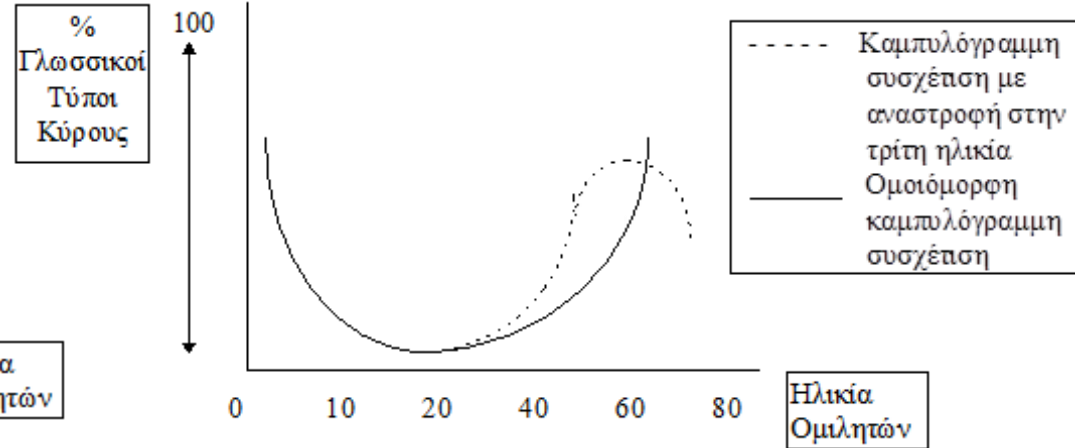
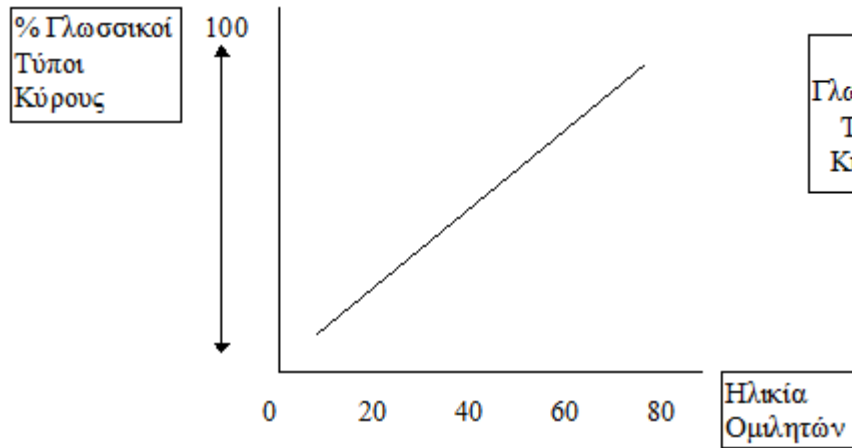
- Ο Trudgill ισχυρίζεται ότι το κοινωνιογλωσσολογικό πρότυπο γένους ενισχύεται λόγω του ότι οι γυναίκες στις περισσότερες κοινωνίες ασχολούνται με την ανατροφή των παιδιών και αναλαμβάνουν τη μετάδοση της πρωτογενούς γνωστικής και πολιτισμικής πληροφορίας σε αυτά. Μέσω αυτής της διαδικασίας αποκτούν μεγαλύτερη συνείδηση της κοινωνικά καταξιωμένης γλωσσικής ποικιλίας και την υιοθετούν για να μπορέσουν να τη μεταφέρουν στα παιδιά τους έτσι ώστε αυτά να έχουν ένα επιπλέον εφόδιο στην κοινωνική τους μετεξέλιξη.

Νευρο-γνωσιακές διαφορές

Ηλικιακές διαφορές

Ερμηνεία (3)

Θετικό γραμμικό συσχετιστικό πρότυπο:

- Πρώτη περίοδος (0-6 έτη): Κατάκτηση της καθομιλουμένης και ανάπτυξη βασικών υφολογικών επιπέδων που απηχούν την οικογενειακή γλωσσική νόρμα.
- Δεύτερη περίοδος (6-25 έτη)
 - Παιδική ηλικία: Ανταγωνιστική επιρροή της οικογένειας και των συνομήλικών.

Ερμηνεία (4)

- Εφηβική ηλικία: Η γλωσσική συμπεριφορά των εφήβων συγκλίνει και οι συνομήλικοι εντάσσονται σε κλειστά κοινωνικά δίκτυα όπου η γλωσσική ομοιομορφία επιβάλλεται και αποτελεί καθοριστικό παράγοντα αποδοχής. Η αντισυμβατική γλωσσική συμπεριφορά, σε συνδυασμό με την επίδραση των συνομήλικων για τη χρήση γλωσσικών τύπων κύρους, αποτελεί ένα κοινωνιογλωσσολογικό καθολικό . Ακόμα και σε περιστάσεις όπου οι έφηβοι ανήκουν σε διαφορετικές κοινωνικές τάξεις και έχουν διαφορετικές επιδιώξεις στην επαγγελματική και στην κοινωνική τους ζωή, η γλωσσική τους συμπεριφορά χαρακτηρίζεται περισσότερο από την ανάγκη διαφοροποίησης από τους γονείς παρά από τη σήμανση ένταξης σε διαφορετικά κοινωνικά επίπεδα ή συμμετοχής σε ξεχωριστά κοινωνικά δίκτυα.

Ερμηνεία (5)

- Νεαροί ενήλικες: Η γλωσσική παραγωγή αντανακλά στην περίοδο αυτή την προσπάθεια προσέγγισης της δεσπόζουσας γλωσσικής νόρμας. Η κοινωνιολογική θεωρία της γλωσσικής «αγοράς» (marché linguistique) προβλέπει πως ορισμένες επαγγελματικές κατηγορίες (π.χ. δικηγόροι, πωλητές, καθηγητές κ.ά.) απαιτούν μεγαλύτερη ταύτιση των μελών τους με τη δεσπόζουσα γλωσσική νόρμα και τους γλωσσικούς τύπους κύρους.

Ερμηνεία (6)

- Τρίτη περίοδος (>25 έτη): Η τρίτη περίοδος καλύπτει τις μεσαίες και μεγάλες ηλικίες όπου παρατηρείται μια σχετική σταθερότητα στη γλωσσική ποικιλία. Σε αυτήν την περίοδο οι ομιλητές παγιώνουν την κοινωνιο-γλωσσολογική τους ταυτότητα και διατηρούν ένα ευρύ φάσμα υφολογικών επιπέδων το οποίο αξιοποιούν ανάλογα με την επικοινωνιακή περίσταση

Ερμηνεία (7)

Αρνητικό γραμμικό συσχετιστικό πρότυπο: Το φαινόμενο του να μιλάνε οι γηραιοί ομιλητές λιγότερο standard από τους νεότερους εμφανίζεται τις περισσότερες φορές σε αγροτικές περιοχές και σχετίζεται με το μορφωτικό επίπεδο των ομιλητών. Συνήθως σε αυτές τις περιοχές οι μεγαλύτεροι σε ηλικία είναι αναλφάβητοι και απομονωμένοι από την επιρροή της επικρατούσας κοινωνικής νόρμας ενώ οι μικρότεροι ομιλητές μέσα από την οργανωμένη εκπαίδευση και για να αποφύγουν το στίγμα της «επαρχιώτικης» προφοράς τροποποιούν τη γλωσσική τους παραγωγή έτσι ώστε να προσεγγίσουν το standard γλωσσικό ιδίωμα, έτσι όπως τουλάχιστον τους παρουσιάζεται στο σχολείο.

Ερμηνεία (8)

- **Καμπυλόγραμμα συσχετιστικό πρότυπο:** Όταν ο ομιλητής μεγαλώνει σε ηλικία απελευθερώνεται σταδιακά από την πίεση που ασκούν τα κοινωνικά δίκτυα των εφήβων και, μέσα από διαμορφωτικούς μηχανισμούς όπως είναι η γλωσσική «αγορά», υιοθετεί όλο και περισσότερο τους γλωσσικούς τύπους κύρους. Η ανάγκη για επαγγελματική επιτυχία και κοινωνική αποδοχή κορυφώνεται στις μέσες ηλικίες όπου και παρατηρούνται τα μεγαλύτερα ποσοστά υιοθέτησης του standard γλωσσικού ιδιώματος. Όσο όμως μεγαλώνει ο ομιλητής και ιδιαίτερα μετά την αποχώρησή του από τον εργασιακό χώρο, οι πιέσεις για υιοθέτηση της δεσπόζουσας γλωσσικής νόρμας μειώνονται και σταδιακά επανεμφανίζονται διαλεκτικά γλωσσικά στοιχεία.

Κοινωνική Τάξη – Η λειτουργική θεωρία (1)

Η λειτουργική θεωρία (functional theory) προβλέπει ότι όλα τα άτομα σε μια διαστρωματωμένη κοινωνία κατέχουν ένα συγκεκριμένο αριθμό θέσεων βάσει διαφόρων χαρακτηριστικών τους, όπως είναι το επάγγελμα, το φύλο τους, η οικονομική τους δύναμη κ.ά.

- Προκαθορισμένες κοινωνικές θέσεις (ascribed statuses), όπως το φύλο, ή οι αριστοκρατικοί τίτλοι που αποδίδονται αυτόματα με τη γέννηση του ατόμου και δεν μπορούν να τροποποιηθούν.
- Κατακτημένες κοινωνικές θέσεις (achieved statuses) που προκύπτουν από τη δραστηριοποίηση του ατόμου για την κατάκτηση ενός συγκεκριμένου κοινωνικού στόχου, όπως το επάγγελμα, ο πλούτος κ.ά..

Κοινωνική Τάξη – Η λειτουργική Θεωρία (2)

Το διαφορετικό κύρος που κατέχουν οι διαφορετικοί ρόλοι στην κοινωνία προκύπτει από τα παρακάτω σημεία:

- Μερικές θέσεις ή ρόλοι (κυρίως επαγγελματικές κατηγορίες) είναι περισσότερο λειτουργικά σημαντικές στο κοινωνικό σύστημα από άλλους.
- Αυτοί οι ρόλοι απαιτούν ειδικές ικανότητες, ταλέντα και εξειδίκευση για να μπορέσουν να λειτουργήσουν σωστά.
- Το ταλέντο είναι σπάνιο, και οι ειδικές ικανότητες απαιτούν χρονοβόρα και ακριβή εκπαίδευση.
- Από τα παραπάνω προκύπτει πως η κοινωνία θα πρέπει να δίνει διαφοροποιημένες αμοιβές (με την ευρεία έννοια του όρου) έτσι ώστε τα άτομα με ταλέντα και ειδικές γνώσεις να προσελκύονται στις θέσεις εκείνες που τους χρειάζονται περισσότερο και να τους αποδίδεται μεγαλύτερο κύρος.

Κοινωνική τάξη και γλωσσική ποικιλία (1)

Η γλώσσα αναπαράγει την ταξική διαστρωμάτωση.

- Η γλωσσική ποικιλία επιστρατεύεται για να συμβολίσει την ένταξη ενός ομιλητή σε μια συγκεκριμένη τάξη και να οριοθετήσει τον κοινωνικό του ρόλο.
- Οι σταθερές δομές στη γλώσσα δεν μπορούν να βοηθήσουν τέτοιου είδους σήμανση, αφού οποιαδήποτε παραβίασή τους θα οδηγούσε αυτόματα τον ακροατή στην αντίληψη γλωσσικού λάθους.
- Αντίθετα τα στοιχεία που βρίσκονται σε διακύμανση μπορούν να χρησιμοποιηθούν με ευκολία για τη σηματοδότηση κοινωνικών θέσεων και ρόλων δίχως να παραβιάζεται το αίσθημα περί «σωστού» της γλώσσας.

Κοινωνική τάξη και γλωσσική ποικιλία (2)

Η άρχουσα ή υψηλή κοινωνική τάξη επιλέγει κάποιους συγκεκριμένους γλωσσικούς τύπους που τους χρησιμοποιεί για να διακρίνει τη γλωσσική της χρήση από τις «κατώτερες» κοινωνικές τάξεις.

- Ο γλωσσικός τύπος που επιλέγεται αποκτά αυτόματα το κύρος της συγκεκριμένης τάξης και θεωρείται «καλύτερος» από τους γλωσσολογικά ισοδύναμους του, αφού αποτελεί την επιλογή των επιτυχημένων ατόμων της κοινωνίας.

Κοινωνική τάξη και γλωσσική ποικιλία (3)

- Από τη στιγμή που θα επιλεγθεί ο συγκεκριμένος τύπος ακολουθεί η διαδικασία τυποποίησής του (standardization), η οποία θα τον επιβάλει στη γλωσσική κοινότητα ως «σωστό» τύπο και θα ενισχύσει τη χρήση του με την εισαγωγή του σε επίσημα κανάλια επικοινωνίας, όπως τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης ή το επίσημο εκπαιδευτικό σύστημα. Μέσα από αυτή τη διαδικασία διαμορφώνονται οι στάσεις απέναντι στη γλώσσα (language attitudes) οι οποίες κανονίζουν σε μεγάλο βαθμό την κοινωνική αξιολόγηση της ποικιλίας που παρουσιάζει ο λόγος μας.

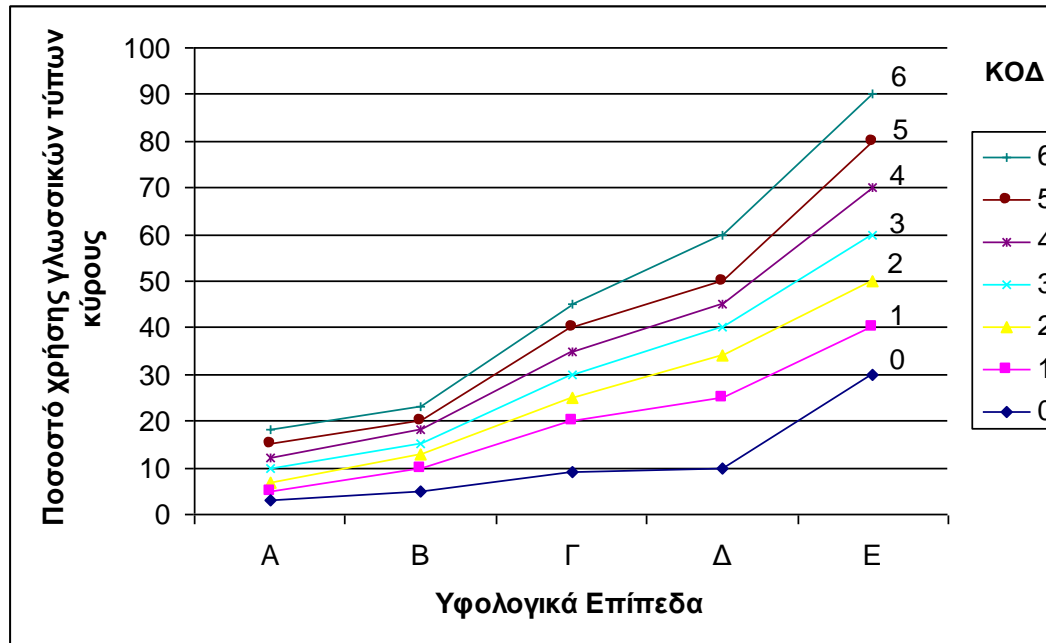

Κοινωνική τάξη και γλωσσική ποικιλία (4)

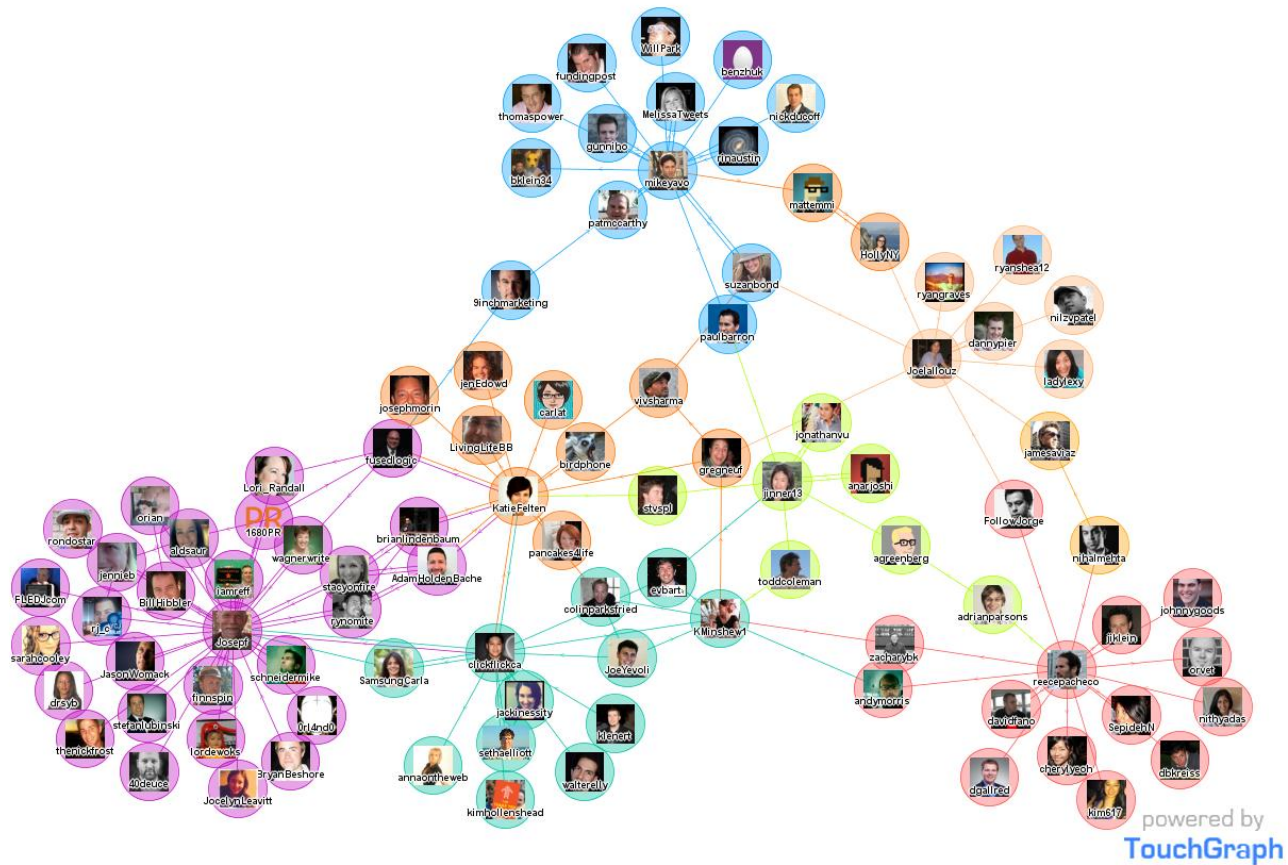
Στον τομέα της διερεύνησης των γλωσσικών στάσεων έχει γίνει σημαντική έρευνα στα πλαίσια της κοινωνικής ψυχολογίας της γλώσσας. Ο Bradac (1990: 405 - 407) προσπαθώντας να συνοψίσει τα αποτελέσματα της έρευνας σε αυτόν τον κλάδο τα τελευταία 40 χρόνια καταλήγει στο συμπέρασμα ότι δεν υπάρχει γλωσσικό επίπεδο το οποίο να μην φέρει πληροφορία υποκείμενη σε κοινωνική αξιολόγηση. Επιπλέον ισχυρίζεται ότι η χρήση γλωσσικών τύπων κύρους συσχετίζεται θετικά με τον ομιλητή που τις χρησιμοποιεί. Οι ακροατές ομιλίας που έχει τύπους κύρους διαμορφώνουν θετική εντύπωση για τον ομιλητή σε μια σειρά από μη γλωσσικά χαρακτηριστικά του όπως ικανότητα, εξυπνάδα, δυναμισμό κ.ά.

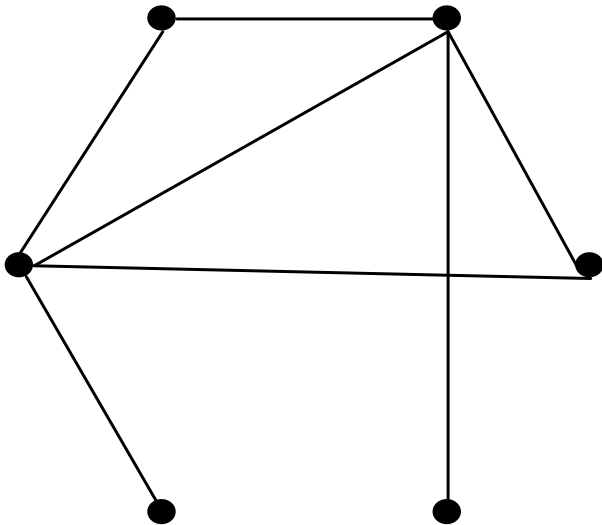
Γλωσσική ποικιλία στη Νέα Υόρκη (Labov 1972)

Κοινωνικό Δίκτυο

Βασικές αρχές (1)

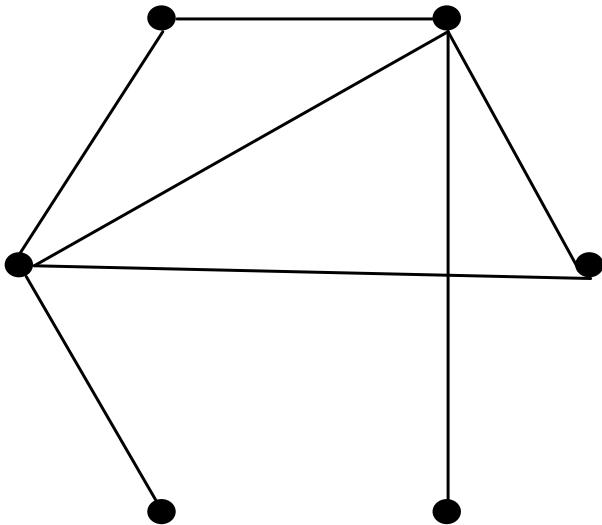

Η έννοια του κοινωνικού δικτύου αναπτύχθηκε στη δεκαετία του 1930 από επιστημονικές εξελίξεις στην ανθρωπολογία, στην κοινωνιολογία και στα μαθηματικά.

Μέσα από τις έρευνες των Moreno (1934) και Lewin (1936) άρχισε να προκύπτει ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τις μικρο-κοινωνιολογικές δομές και το πώς αυτές επηρεάζουν το άτομο και την ψυχολογία του. Οι διαπροσωπικές επιλογές, όπως η φιλία, η έλξη, η απώθηση κ.ά. αποδείχθηκε ότι είναι σημαντικές όχι μόνο στο ψυχολογικό πορτραίτο του ατόμου, αλλά αποτελούν τη βάση πάνω στην οποία μεγαλύτερου εύρους κοινωνικές δομές όπως η οικονομία και το κράτος στηρίζονται και αναπαράγονται.

Βασικές αρχές (2)

Το μικροκοινωνιολογικό αυτό πεδίο αναπαράσταθηκε διαγραμματικά μέσα από το κοινωνιόγραμμα (sociogram). Το κοινωνιόγραμμα αποτελείται από σημεία τα οποία αναπαριστούν τα άτομα και γραμμές που απεικονίζουν τις σχέσεις μεταξύ αυτών των ατόμων

Η μαθηματική ερμηνεία αυτών των σχημάτων μέσα από τη θεωρία των γραφημάτων (graph theory) βοήθησε στο να προτυποποιηθούν οι διαπροσωπικές σχέσεις και να οδηγηθούμε στην κατανόησή τους μέσα από το πρίσμα της συλλογικής δράσης.

Ορισμός κοινωνικού δικτύου (1)

Θα μπορούσαμε να ορίσουμε το κοινωνικό δίκτυο ως το πεπερασμένο σύνολο ή τα σύνολα των δραστών και τη σχέση ή τις σχέσεις που ορίζονται σε αυτά. Οι προϋποθέσεις λειτουργίας του μας δίνονται παρακάτω από τους Wasserman & Faust (1994: 7):

- Οι δράστες και οι δράσεις τους αντιμετωπίζονται ως αλληλοεξαρτώμενες και όχι ως ανεξάρτητες, αυτόνομες μονάδες.
- Οι συσχετιστικοί δεσμοί (σύνδεσμοι) μεταξύ δραστών είναι κανάλια για τη μεταφορά ή «ροή» πόρων (είτε υλικών, όπως χρήματα, ή μη υλικά, όπως πληροφορία, πολιτική υποστήριξη, φιλία ή σεβασμό).

Ορισμός κοινωνικού δικτύου (2)

- Τα δικτυακά πρότυπα που εστιάζονται στα άτομα αντιμετωπίζουν το δομικό περιβάλλον του δικτύου είτε ως ενισχυτικό είτε ως περιοριστικό της ατομικής δράσης.
- Τα δικτυακά πρότυπα ιδεοποιούν τη δομή (κοινωνική, οικονομική, πολιτική ή οποιαδήποτε άλλη) ως μόνιμη μορφή σχέσεων μεταξύ δραστών .

Πλεονεκτήματα (1)

Το κοινωνικό δίκτυο χρησιμοποιήθηκε με δύο τρόπους στις έρευνες των Milroy. Τόσο ως ποσοτική μεταβλητή που χαρακτηρίζει τον ομιλητή, όσο και ως ερμηνευτική κατηγορία της γλωσσικής ποικιλίας. Η δεύτερη μορφή αξιοποίησής της παρουσιάζει αρκετά πλεονεκτήματα έναντι των κλασικών προτύπων κοινωνικής διαστρωμάτωσης, τα οποία παρακάτω:

- Η χρήση του κοινωνικού δικτύου δεν απαιτεί από τον ερευνητή να διαμορφώσει υποθέσεις για το πώς είναι οργανωμένη η μακροσκοπική κοινωνιολογική δομή και επομένως να υιοθετήσει θεωρίες κοινωνικής τάξης ή κύρους που πολλές φορές αποδεικνύονται αντικρουόμενες.

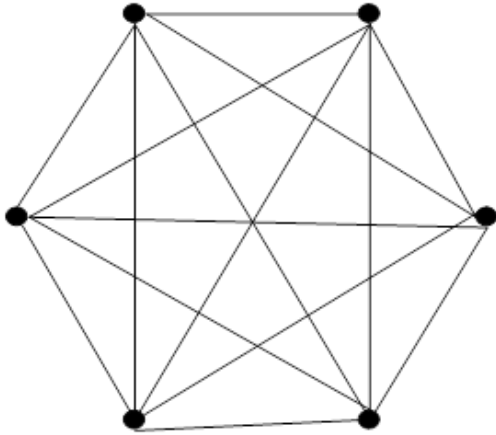

Πλεονεκτήματα (2)

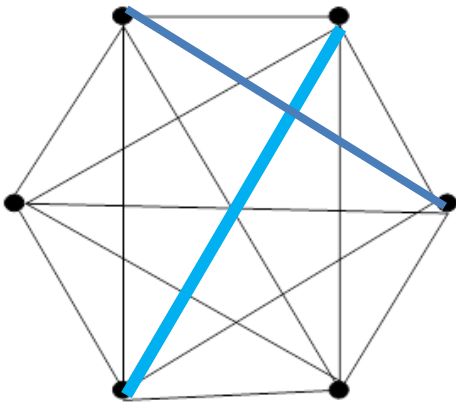
- Επιτρέπει στον ερευνητή να επικεντρωθεί στον τρόπο με τον οποίο το άτομο, και όχι το σύνολο, αξιοποιεί τη γλωσσική ποικιλία.
- Η βασική συνθήκη εφαρμογής του κοινωνικού δικτύου είναι καθολικά αποδεκτή, αφού προϋποθέτει την ύπαρξη ατόμων που είναι συνδεδεμένα μεταξύ τους με μορφές σχέσεων (κοινωνικού, συγγενικού ή άλλου περιεχομένου).
- Το κοινωνικό δίκτυο, σε αντίθεση με την κοινωνική τάξη, μπορεί να εφαρμοστεί τόσο διαχρονικά όσο και διατοπικά. Η καθολικότητα που παρουσιάζουν οι ανθρώπινες σχέσεις μπορεί να χρησιμοποιηθεί για να αναφερθούμε σε οποιαδήποτε κοινωνική δομή, τόσο σε διαχρονικό επίπεδο όσο και σε γεωγραφικό.

Χαρακτηριστικά των κοινωνικών δικτύων

- Πυκνότητα (density) των σχέσεων: Ο δείκτης πυκνότητας αντιπροσωπεύει το κατά πόσο οι σχέσεις των ατόμων μέσα στο δίκτυο είναι αμοιβαίες, δηλαδή το κατά πόσο τα άτομα ενός δικτύου γνωρίζονται μεταξύ τους και μοιράζονται τις ίδιες κοινωνικές επαφές
- Πολλαπλότητα (multiplexity) των σχέσεων: Ο δείκτης πολλαπλότητας αντιπροσωπεύει το κατά πόσο δύο άτομα συνδέονται με διαφορετικά είδη σχέσεων μεταξύ τους ταυτόχρονα. Πολλαπλότητα για παράδειγμα παρουσιάζει η σχέση δύο ατόμων που είναι συγγενείς και ταυτόχρονα γείτονες και συνεργάτες.

Υφολογική διαστρωμάτωση

- Η έννοια του ύφους στην κοινωνιογλωσσολογία διαφέρει σημαντικά από τους ορισμούς του ύφους που σχετίζονται με την ανάλυση της λογοτεχνικής γραφής.
- Ο Labov στην πρώτη έρευνά του στην Νέα Υόρκη (1966α, 1972β) το προσδιόρισε ως την προσοχή που δίνει ο ομιλητής στην ομιλία του. Όσο περισσότερο προσεκτικός είναι κανείς όταν μιλάει και όσο μεγαλύτερη συνείδηση έχει ότι εκείνη τη στιγμή χρησιμοποιεί γλώσσα για να επιτύχει συγκεκριμένο επικοινωνιακό σκοπό, τόσο περισσότερο τυπική γίνεται η γλωσσική του παραγωγή.
- Η τυπικότητα της γλωσσικής παραγωγής αξιολογείται μέσω της χρήσης των γλωσσικών μεταβλητών που ερευνώνται και αντανακλώνται στα ποσοστά χρήσης των γλωσσικών τύπων κύρους για κάθε ομιλητή.

Κοινωνιογλωσσολογική συνέντευξη (1)

- Η συνέντευξη αποτελεί παραδοσιακά την πιο διαδεδομένη μορφή καταγραφής της ομιλίας σε κοινωνιογλωσσολογικές έρευνες.
- Συνήθως, πρόκειται για προσωπική επικοινωνία του ερευνητή με το/τα υποκείμενο/α της έρευνας κατά τη διάρκεια της οποίας παράγεται λόγος που είτε προκύπτει αβίαστα υπό τη μορφή που παίρνει η συζήτηση μιας κοινωνικής επίσκεψης, είτε είναι καθοδηγούμενος υπό τη μορφή συγκεκριμένων ερωτήσεων ή/και διαφόρων ειδών δραστηριοτήτων.

Κοινωνιογλωσσολογική συνέντευξη (2)

Μια επιτυχημένη συνέντευξη θα πρέπει να έχει σχεδιαστεί προσεκτικά από τον ερευνητή προηγουμένως. Ο Labov (1984: 32) επιχειρώντας να συνοψίσει τα βασικότερα στοιχεία που θα πρέπει να χαρακτηρίζουν την επιτυχημένη συνέντευξη κατάρτισε την ακόλουθη λίστα 10 σημείων:

- Ηχογράφηση καλής πιστότητας.
- Συλλογή όλων των διαθέσιμων δημογραφικών στοιχείων.
- Συλλογή συγκρίσιμων απαντήσεων μεταξύ των υποκειμένων της έρευνας.
- Απόσπαση διηγήσεων που σχετίζονται με τις προσωπικές εμπειρίες των ομιλητών.

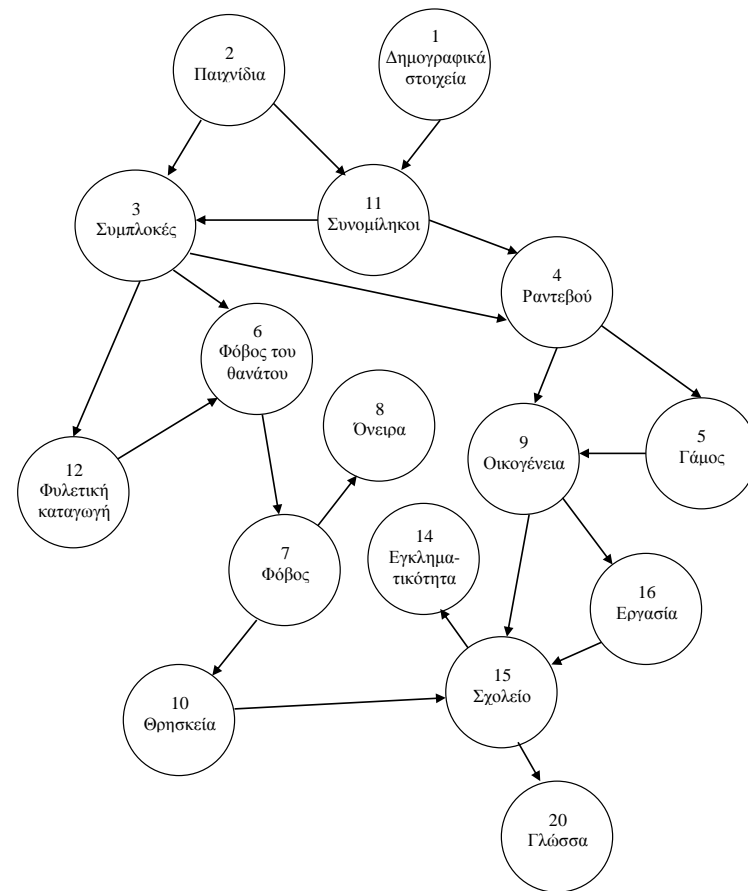
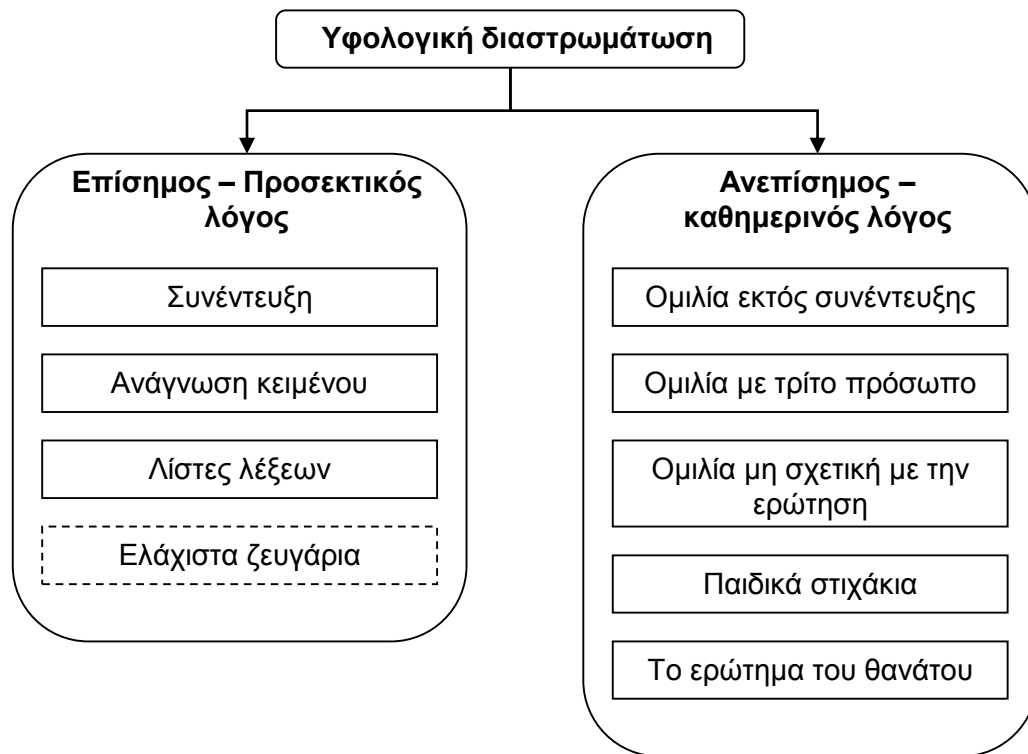

Κοινωνιογλωσσολογική συνέντευξη (3)

- Ενθάρρυνση της αλληλεπίδρασης των ατόμων που είναι παρόντες στο χώρο της συνέντευξης.
- Απομόνωση των θεμάτων με το μεγαλύτερο ενδιαφέρον.
- Εντοπισμός των τρόπων επικοινωνίας των ομιλητών που παρίστανται μεταξύ τους.
- Καταγραφή των ενσυνείδητων στάσεων τους απέναντι στη γλώσσα.
- Καταγραφή συγκεκριμένων στοιχείων για τις γλωσσικές δομές που ανακύπτουν.
- Σχεδιασμός και πραγματοποίηση συγκεκριμένων πειραμάτων σχετικών με τις υποκειμενικές αντιλήψεις των ομιλητών για τις γλωσσικές μεταβλητές που ερευνώνται.

Τεχνικές συνέντευξης

Τέλος

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στο πλαίσιο του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «**Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Πανεπιστήμιο Αθηνών**» έχει χρηματοδοτήσει μόνο την αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

Σημειώματα

Σημείωμα Ιστορικού Εκδόσεων Έργου

Το παρόν έργο αποτελεί την έκδοση 1.0.

Σημείωμα Αναφοράς

Copyright Εθνικών και Καποδιστριακών Πανεπιστημίων Αθηνών, Γεώργιος Κ. Μικρός 2015. Γεώργιος Κ. Μικρός. «Εισαγωγή στη Γλωσσολογία.». Έκδοση: 1.0. Αθήνα 2015. Διαθέσιμο από τη δικτυακή διεύθυνση:
<http://opencourses.uoa.gr/courses/ILL100>.

Σημείωμα Αδειοδότησης

Το παρόν υλικό διατίθεται με τους όρους της άδειας χρήσης Creative Commons Αναφορά, Μη Εμπορική Χρήση Παρόμοια Διανομή 4.0 [1] ή μεταγενέστερη, Διεθνής Έκδοση. Εξαιρούνται τα αυτοτελή έργα τρίτων π.χ. φωτογραφίες, διαγράμματα κ.λ.π., τα οποία εμπεριέχονται σε αυτό και τα οποία αναφέρονται μαζί με τους όρους χρήσης τους στο «Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων».

[1] <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/>

Ως **Μη Εμπορική** ορίζεται η χρήση:

- που δεν περιλαμβάνει άμεσο ή έμμεσο οικονομικό όφελος από την χρήση του έργου, για το διανομέα του έργου και αδειοδόχο
- που δεν περιλαμβάνει οικονομική συναλλαγή ως προϋπόθεση για τη χρήση ή πρόσβαση στο έργο
- που δεν προσπορίζει στο διανομέα του έργου και αδειοδόχο έμμεσο οικονομικό όφελος (π.χ. διαφημίσεις) από την προβολή του έργου σε διαδικτυακό τόπο

Ο δικαιούχος μπορεί να παρέχει στον αδειοδόχο ξεχωριστή άδεια να χρησιμοποιεί το έργο για εμπορική χρήση, εφόσον αυτό του ζητηθεί.

Διατήρηση Σημειωμάτων

Οποιαδήποτε αναπαραγωγή ή διασκευή του υλικού θα πρέπει να συμπεριλαμβάνει:

- το Σημείωμα Αναφοράς
- το Σημείωμα Αδειοδότησης
- τη δήλωση Διατήρησης Σημειωμάτων
- το Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (εφόσον υπάρχει)

μαζί με τους συνοδευόμενους υπερσυνδέσμους.

Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων

Το Έργο αυτό κάνει χρήση των ακόλουθων έργων:

Εικόνες/Σχήματα/Διαγράμματα/Φωτογραφίες

Εικόνα 1, διαφάνεια 35: Νευρο-γνωσιακές διαφορές, copyrighted, http://worldin90days.blogspot.gr/2010/09/cosmology-of-sexual-paradox-and-fall_03.html

Εικόνα 2 , διαφάνεια 35: Graph Visualization and Social Network Analysis, powered by touchgraph.com, <https://datasciencecmu.files.wordpress.com/2014/03/4.png>, https://datasciencecmu.wordpress.com/category/04_social-network-analysis

